

Na podlagi 6. in 7. člena zakona o gozdovih (Uradni list RS, št. 30/93) in 168. člena svojega poslovnika je Državni zbor Republike Slovenije na seji dne 15. februarja 1996 sprejel

PROGRAM RAZVOJA GOZDOV V SLOVENIJI (NPRG)

I. UVOD

Podlaga za program razvoja gozdov v Sloveniji sta 6. in 7. člen zakona o gozdovih. 7. člen tega zakona med drugim določa, da se s programom razvoja gozdov v Sloveniji določijo nacionalna politika sonaravnega gospodarjenja z gozdovi, usmeritve za ohranitev in razvoj gozdov ter pogoji za njihovo izkoriščanje oziroma večnamensko rabo.

Program temelji tudi na mednarodnih obveznostih naše države, da v skladu z enajstim poglavjem Agende 21, sprejete na Konferenci Združenih narodov o okolju in razvoju (UNCED) v Riu de Janeiru leta 1992, pripravi nacionalni gozdarski akcijski program za gospodarjenje, ohranitev in trajnostni razvoj gozdov, ki mora biti povezan z drugimi rabami prostora. Poleg tega so v programu upoštevana tudi določila Alpske konvencije, resolucij, sprejetih na ministrskih konferencah o varstvu gozdov v Evropi (Strasbourg 1991, Helsinki 1993) in Konvencije o biološki pestrosti (Rio de Janeiro 1992).

S programom razvoja gozdov v Sloveniji so, ob upoštevanju naravnih zakonitosti gozdnih ekosistemov, javnih interesov, materialnih možnosti države ter potreb in interesov lastnikov gozdov, postavljeni temelji za ohranitev in razvoj vseh gozdov in njihovih funkcij. Z njim je oblikovana strategija razvoja na posameznih področjih gospodarjenja z gozdovi, nakazane pa so tudi strokovne usmeritve pri sodelovanju z dejavnostmi, ki se z gozdarstvom srečujejo v prostoru. Za uresničevanje strategije trajnostnega, sonaravnega ter večnamenskega gospodarjenja z gozdovi in gozdnatim prostorom so določene tudi organizacijske, kadrovske in materialne podlage.

Slovenija je s 53 odstotnim deležem gozdov tretja najbolj gozdnata država v Evropi. Gozd je tako bistvena prvina in sooblikovalec našega okolja, njegov varovalni in socialni pomen za vse ljudi pa postaja čedalje večji. Poleg tega dejstva upošteva program tudi tale splošna izhodišča:

- Razvoj gospodarjenja z gozdovi je tesno vzajemno povezan s splošnim socialnim, gospodarskim in prostorskim razvojem Slovenije, zato upošteva tudi razvojne težnje podeželja in ekosocialno smer razvoja našega kmetijstva.
- Ustvarjalna sposobnost in znanje sta ključna dejavnika celovitega gospodarjenja z gozdovi in drugimi obnovljivimi naravnimi viri.
- Spreminjanje odnosa do lastnine bistveno vpliva na način gospodarjenja z gozdovi, saj so se povečale pravice in odgovornosti lastnikov gozdov, hkrati pa se je povečala odgovornost države za uveljavljanje javnega interesa nad gozdovi.
- Načela sonaravnosti, biološke pestrosti, celovitega varstva ter večnamenske vloge in rabe gozdov je mogoče uresničiti samo s celovitim usmerjanjem razvoja gozdnih ekosistemov.
- Kultura odnosa do gozda in obzirnega ravnanja z njim postaja vse pomembnejša civilizacijska vrednota.

Med temeljne vloge gozda, ki ponazarjajo pomen gozdov pri ohranjanju narave in varovanju našega okolja, prištevamo zlasti:

- vlogo gozda kot temeljnega ogrodja krajine v Sloveniji, ki obnavlja njeno življenjsko moč in varuje pred negativnimi vplivi vse bolj tehnizirane krajine,
- vlogo gozda kot edinega večjega ohranjenega ostanka narave, ki je življenjski prostor številnih avtohtonih rastlinskih in živalskih vrst in pomemben dejavnik pri iskanju stikov človeka z naravo,
- pomen gozda kot glavnega oskrbovalca Slovenije s čisto vodo, saj je večina vodnih izvirov v gozdovih,
- varstvo človeka in njegovih stvaritev pred podnebnimi skrajnostmi in erozijo, plazovi, hudourniki, poplavami ipd.,
- varstvo pred negativnimi vplivi civilizacije, kot so hrup, prah, onesnaževanje voda in zraka.

Gozdovi so za Slovenijo, ki nima veliko drugih naravnih virov, tudi gospodarsko zelo pomembni. Gospodarjenje z gozdovi je ob zagotavljanju ekoloških in socialnih funkcij gozdov usmerjeno v pridelavo kakovostnega lesa, ki je pomembna podlaga za razvoj lesne industrije, prav tako pa je dohodek od lesa pomemben za ohranitev in razvoj hribovskih kmetij in podeželja. Ohranjeni gozdovi omogočajo tudi razvoj turizma in rekreacije, saj je privlačnost ohranjene gozdne krajine ena naših bistvenih primerjalnih prednosti. Zaradi izpolnjevanja gospodarskih in socialnih funkcij gozdov je v nacionalnem interesu tudi dobro vzdrževanje in odpiranje gozdov z gozdnimi prometnicami.

Vse funkcije gozda lahko dobro opravlja samo zdrav, ohranjen in biološko pester gozd. V primerjavi z gozdovi v drugih evropskih državah so slovenski gozdovi bolj ohranjeni in imajo bolj pestro naravno zgradbo. Tako stanje je posledica načrtnega in skrbnega gospodarjenja z gozdovi v preteklosti. Gospodarjenje z gozdovi je sonaravno in temelji na naravnem pomlajevanju ter malopovršinskih in zmernih posegih. S takim načinom dela se je naš gozd posebej v zadnjih desetletjih bistveno okrepil.

Sonaravno gospodarjenje z gozdovi, ki je razvito v Sloveniji in v nekaterih drugih evropskih državah, je ena redkih dejavnosti, ki organsko povezuje ohranjanje narave in gospodarsko dejavnost. Sočasnost in soodvisnost uresničevanja ekoloških, socialnih in proizvodnih funkcij je temeljna značilnost gospodarjenja z gozdovi pri nas. Ohranitev in varstvo gozdov ob hkratnem ekološko obzirnem izkoriščanju in pospeševanju kakovosti vseh funkcij gozda – in ne samo lesa – postaja tudi vsesplošna evropska in svetovna usmeritev.

Javni interes za dobrine gozda in gozdnate krajine nenehno narašča in narekuje takšno gospodarjenje z gozdovi, ki bo omogočalo ohranitev in povečevanje stabilnosti in kakovosti gozdov ter vseh njihovih funkcij ne glede na lastništvo. Sonaravno gospodarjenje z gozdom je dolgoročno v prid tudi zasebnemu (lastniškemu) interesu do gozdov ter ekosocialnemu konceptu razvoja našega kmetijstva. Krepitev ekoloških in socialnih funkcij gozdov praviloma skoraj v ničemer ne omejuje proizvodnje lesa, zahteva pa posebej poglobljeno, načrtno in dolgoročno gospodarjenje z gozdovi.

Ravnanje z večnamenskim gozdom je mnogo bolj zapleteno, kot če nam gre samo za pridelavo lesa. Gozdnogojitveni ukrepi morajo biti premišljeni ter časovno in prostorsko usklajeni, dela pa kakovostno opravljena. Zaradi zagotavljanja ekoloških in socialnih funkcij imajo tudi zasebni gozdovi javni pomen, zato država zanje uveljavlja posebno pravno ureditev (varstvo), financira javno gozdarsko službo in lastnikom tudi prispeva k stroškom gospodarjenja z gozdovi.

II. TEMELJNE ZNAČILNOSTI IN POMEMBNEJŠI PROBLEMI SLOVENSkih GOZDOV IN GOZDARSTVA

2.1. Rastiščne razmere in funkcije slovenskih gozdov

Slovenija leži v pasu zmerno toplega podnebja, kjer so temperaturne in vlažnostne razmere v splošnem ugodne za razvoj gozdov, zaradi njene lege med mediteranskim, alpskim in celinskim prostorom ter zaradi razgibanega reliefa in raznolike geološke podlage pa so rastišča slovenskih gozdov zelo pestra. Veliko gozdnih rastišč je zelo labilnih in ranljivih (več kot 50%), zato je pri večini gozdov poudarjena njihova varovalna vloga, hkrati pa naravne danosti omogočajo tudi pridelavo kakovostnega lesa. Naši gozdovi so čedalje pomembnejši tudi kot nenadomestljiv prostor za rekreacijo in nudijo možnosti za razvoj trajnostnega turizma.

Okvirna (začasna) valorizacija funkcij gozdov v območnih gozdnogospodarskih načrtih kaže, da je ob lesnoproizvodni funkciji, ki je pomembna v skoraj vseh slovenskih gozdovih (razen v ekstremno varovalnih gozdovih na ca. 7% površine), na dobri polovici slovenskih gozdov poudarjena vsaj ena od ekoloških ali socialnih funkcij. Upoštevajoč dejstvo, da se funkcije med seboj tudi prekrivajo, so tako nadpovprečno poudarjene varovalna funkcija na 20% površine gozdov, na 16% hidrološka, na 14% dediščinsko-varstvena, na 8% turistična in rekreacijska, druge funkcije (klimatska, zaščitna, estetska, poučna, raziskovalna, biotopska) pa na 20% površine gozdov.

Kar zadeva lesnoproizvodno funkcijo lahko ugotovimo, da še ni dovolj izkoriščena. Prirastoslovne analize namreč kažejo, da povprečna proizvodna sposobnost rastišč slovenskih gozdov dosega vrednost 8,0 m³/ha (Preglednica 1), dejanski tekoči prirastek pa znaša 4,9 m³/ha. Proizvodni potencial slovenskih gozdnih rastišč je torej izkoriščen samo 61 odstotno.

Preglednica 1: Porazdelitev gozdnih rastišč v Sloveniji in njihov lesnoproizvodni potencial (po rastiščnih koeficientih – Rk)

	Površina		
	Rk	ha	%
Vrbovja in jelševja	9.2	7.508	1
Hrastovja in gabrovja	10.5	87.373	8
Hrastovja	5.1	33.769	3
Rastišča termofilnih listavcev	1.0	57.936	5
Borovja	4.2	39.394	4
Bukovja s hrasti	10.2	115.166	11
Bukovja na karbonatu	7.6	286.074	27
Acidofilna bukovja	7.7	179.451	17
Jelovja	12.1	49.228	4
Dinarska jelova bukovja	9.7	163.581	15
Smrekovja	7.7	15.471	1
Visokogorski gozdovi	6.6	41.525	4
Skupaj	8.0	1,076.474	100

2.2. Ohranjenost in pestrost gozdov in gozdnate krajine

Goratos Slovenije, težka prehodnost kraškega sveta in zato velik delež težko dostopnih gozdov so poglavitni vzroki, da je človek na prostoru Slovenije v preteklosti vplival na gozd manj usodno kot v večini srednjeevropskih držav. Gozdovi so zato razmeroma dobro ohranjeni, še posebno kar zadeva pestrost naravne sestave drevesnih vrst in

(vertikalno in horizontalno) strukturiranost sestojev. Močnejše spremenjenih (zasmrečenih) gozdov je le okrog 15%.

Preglednica 2: Deleži najpomembnejših drevesnih vrst v lesni zalogi slovenskih gozdov

	potencialna vegetacija (%)	sedanje stanje (%)
bukev	58	29
smreka	8	35
jelka	10	11
hrast	8	8
pl. listavci	6	3
drugi listavci	8	7
bor	2	7

Preglednica 2 opozarja na precejšen odklon dejanske drevesne sestave slovenskih gozdov od naravne, ki je predvsem posledica sajenja smreke v oddaljenejši preteklosti (po vzoru nemške šole gospodarjenja z gozdovi), zlasti na Štajerskem in Koroškem, ter sajenja črnega bora in njegovega nadaljnega razširjanja z lastno semenitvijo na Krasu.

2.3. Površina, lesna zaloga, prirastek in sečnja

Preglednica 3: Spreminjanje površine gozdov v Sloveniji v obdobju 1875–1990

leto:	1875	1947	1961	1970	1980	1990
Gozdna površina v 000 ha	737	879	961	1026	1045	1077
Gozdnatost v%	36,4	43,4	47,5	50,7	51,6	53,2

Preglednica 3 kaže, da je površina gozdov v Sloveniji doslej naraščala in je v letu 1990 dosegla 1.077.000 ha ali 53% površine Slovenije, ta delež pa naj v prihodnje ne bi več bistveno naraščal.

Preglednica 4: Gibanje lesne zaloge, prirastka in poseka v obdobju 1947–1990

leto:	1947	1956	1961	1970	1980	1990
Lesna zaloga v 000 m ³ :						
– iglavci	59.800	63.819	87.263	98.223	104.913	107.860
%	54	55	58	56	54	52

leto:	1947	1956	1961	1970	1980	1990
– listavci	51.000	51.461	62.784	77.761	89.044	99.392
%	46	45	42	44	46	48
skupaj:	110.800	115.280	150.047	175.984	193.957	207.252
Prirastek v 000 m³:						
– iglavci	1.500	1.471	1.972	2.373	2.556	2.615
%	2,51	2,30	2,26	2,42	2,44	2,42
– listavci	1.214	1.146	1.400	1.810	2.365	2.686
%	2,38	2,23	2,23	2,33	2,66	2,70
skupaj:	2.714	2.617	3.372	4.183	4.921	5.301
Možni posek v 000 m³:						
– iglavci	–	–	–	1.967	2.049	1.732
– listavci	–	–	–	1.453	1.531	1.286
skupaj:	–	–	–	3.420	3.581	3.018
Realizacija sečenj v 000 m³:						
– iglavci	1.616	1.661	1.708	1.887	2.054	–
– listavci	1.244	1.252	1.179	1.254	1.264	–
skupaj:	2.860	2.913	2.887	3.141	3.318	–

Vir: Statistični letopisi Republike Slovenije

Za leto 1970 so vir podatkov o površini, lesni zalogi in prirastkih gozdnogospodarski načrti gozdnogospodarskih območij za obdobje 1971–1980. Vir podatkov o možnem poseku so gozdnogospodarski načrti gozdnogospodarskih območij za obdobje 1971–1980, 1981–1990, 1991–2000.

Opomba: Podatki o možnem poseku in realizaciji sečenj, prikazani po posameznih letih, veljajo za obdobje desetih let vnaprej (primer: podatka za leto 1980 predstavljata možni letni posek oziroma letno povprečje realiziranih sečenj za obdobje 1981–1990). Podatki o možnem poseku do leta 1970 na ravni Slovenije niso znani, saj do tedaj še niso bili izdelani gozdnogospodarski načrti za vse gozdove.

Kot je razvidno iz preglednice 4, sta se lesna zaloga in prirastek slovenskih gozdov zaradi smotrnega gospodarjenja z njimi vse do leta 1990 vztrajno povečevala. Lesna zaloga je v letu 1990 dosegla vrednost 194 m³/ha, kar je 80 odstotno povečanje glede na leto 1956 oziroma celo 87% glede na leto 1947. V slabih petih desetletjih gre torej za veliko akumulacijo lesne zaloge v slovenskih gozdovih. V istem obdobju se je tako rekoč podvojil tekoči letni prirastek, ki sedaj znaša 4,9 m³/ha.

2.4. Struktura ter negovanost in kakovost gozdov

Starostna in debelinska struktura slovenskih gozdov še nista optimalni. Tako je 11% mladih sestojev, preveč je odraščajočih sestojev (45%), primanjkuje pa odraslih (23%), predvsem pa starejših (6%) ter prebiralnih sestojev (3%).

V naših gozdovih je prenizek zlasti delež debelega drevja (preglednica 5), ki je nosilec kakovosti in visokega vrednostnega prirastka pa tudi biološke pestrosti in mehanske stabilnosti gozdov. Debelinska struktura drevja je bolj neugodna v zasebnih gozdovih, kar je posledica marsikje pretiranih sečenj v preteklosti, posredno pa tudi zaraščanja opuščeni

kmetijskih zemljišč. V biološkem in ekološkem pogledu je ta slabost zasebnih gozdov deloma omiljena spričo dejstva, da so zasebni gozdovi bolj pestro strukturirani.

Preglednica 5: Struktura drevja po debelinskih razredih in lastništvu (stanje I. 1990)

cm:	iglavci			listavci		
	10–30	30–50	nad 50	10–30	30–50	nad 50
javni	31	49	20	51	40	9
zasebni	43	50	7	62	34	4
skupaj:	38	49	13	58	36	6

V Sloveniji imamo zaradi treh desetletij trajajočega, v povprečju dokaj skrbnega negovanja gozdov precej negovanih sestojev, vendar pa je razkorak med dejansko in potencialno kakovostjo sestojev še vedno velik. Negovanost gozdov je slaba zlasti v nižinskem in gričevnatem svetu, kjer je gozdna posest zelo razdrobljena, oziroma v odraščajočih listnatih in mešanih sestojih.

2.5. Struktura uporabe lesa

Struktura porabe lesa iz gozdov, ki jo za obdobje 1981–1990 kaže Preglednica 6, je tesno povezana s prizadevanji za čim boljši izkoristek slovenskih gozdnih rastišč. Pri iglavcih je bila struktura ugodna, pri listavcih pa jo je dolgoročno mogoče izboljšati z nego, zlasti z redčenji, s čimer bi bilo mogoče postopoma povečevati delež kakovostne hlodovine.

Preglednica 6: Struktura uporabe lesa iz slovenskih gozdov v obdobju 1981–1990

	000 m ³	%
SKUPAJ NETO (m³)	3.057	
IGLAVCI:	1.822	100
– hlodovina	1.204	66
– les za celulozo	248	14
– les za plošče	30	2
– drug tehnični les	340	18
LISTAVCI:	1.235	100
– hlodovina	416	34
– les za kemično predelavo	58	5
– les za plošče	196	15
– drug tehnični les	86	7
– drva	479	39

2.6. Lastniška in posestna struktura gozdov

Leta 1990, pred začetkom procesa vračanja nacionaliziranih gozdov, je bilo v Sloveniji 62,4% zasebnih in 37,6% javnih gozdov. Po denacionalizaciji bo predvidoma 80% zasebnih gozdov, okrog 15% državnih gozdov, preostali gozdovi pa bodo v občinski, cerkveni in v združni lasti. Povečalo se bo število nekmečkih lastnikov gozdov. Gozdna posest se bo na eni strani še bolj razdrobila, na drugi pa bomo dobili tudi večje in velike zasebne gozdne posesti. Delež gozdov v javni lasti bo po končani denacionalizaciji primerljiv z Norveško in Avstrijo, ki imata v Evropi poleg Portugalske najmanjši delež javnih gozdov.

Preglednica 7: Posestna struktura zasebnih gozdov (stanje I. 1990)

Velikost gozdne posesti	Struktura v %			
	po številu posestnikov		po gozdni površini	
do 0,99 ha	54,7		10,0	
1 do 2,99 ha	25,6		20,1	
3 do 4,99 ha	8,3	88,6	13,9	44,0
5 do 9,99 ha	7,2		22,2	
10 do 19,99 ha	3,1	10,3	8,6	40,8
nad 20,00 ha	1,1	1,1	15,2	15,2
skupaj	100	100	100	100

Razdrobljenost gozdne posesti se ne kaže samo v majhni povprečni zasebni gozdni posesti, ki je z 2,3 ha med najnižjimi v Evropi, ampak tudi v dejstvu, da imajo lastniki gozdov svojo gozdno posest praviloma v več prostorsko ločenih parcelah. Pogosto je neprimerna tudi oblika posesti (npr. zelo dolge in ozke parcele). Po denacionalizaciji se bo povečal delež večjih posesti, razdrobljenost manjših posesti pa se bi utegnila še povečati.

Zelo velika razdrobljenost zasebne gozdne posesti (okrog 300.000 lastnikov) otežuje strokovno delo z zasebnimi gozdovi ter optimalno izrabo lesa in potencialov gozda, vendar pa hkrati pogojuje tudi vrstno in strukturno pestrost zasebnih gozdov. Majhnim gozdnim posestnikom gozd v gospodarskem smislu le malo pomeni in ne kažejo dovolj zanimanja za vzgojo kakovostnih gozdov, poleg tega pa so manjši posestniki v splošnem slabo strokovno usposobljeni za delo v gozdu. Slabost razdrobljene posesti je tudi v tem, da morajo (revirni) gozdarji sodelovati z velikim številom ljudi in da je svetovanje zato manj učinkovito.

2.7. Motnje, ki zmanjšujejo biološko in ekološko stabilnost gozdov

Delež sečenj, ki so posledica naravnih motenj in onesnaženosti ozračja je bil v zadnjem desetletju razmeroma velik, v zadnjih letih pa se še povečuje. Tako je v I. 1991 dosegel 25,3%, v letu 1993 pa 31,3%.

Naravne motnje

Stabilnost slovenskih gozdov v zadnjem obdobju zmanjšujejo številne naravne motnje. V zadnjih desetih letih ga je prizadelo kar pet zelo sušnih let (petdesetletne in

stoletne suše v letih 1983, 1985, 1987, 1992 in 1993) ter več ujm (vetrolomi, žledolomi). Fiziološka oslabeledost iglavcev je omogočila prenamnožitev podlubnikov (gradacija v letih 1992, 1993 in 1994, ki se bo v zmanjšanem obsegu gotovo nadaljevala še leto ali dve). Tako se je za preprečevalne in zatiralne ukrepe v letih 1993 in 1994 porabilo skoraj polovico vseh proračunskih sredstev, namenjenih vlaganju v gozdove.

Onesnaženost ozračja

Onesnaženost zraka izrazito negativno vpliva na zdravstveno stanje oziroma na stabilnost slovenskih gozdov, zato je zmanjšanje onesnaženosti okolja prvi pogoj za uspešno sonaravno gospodarjenje z gozdovi. Negativni učinki onesnaženja so zlasti:

- spremembe lastnosti gozdnih tal;
- fiziološka oslabeledost gozdnega drevja in nastajanje večjih vrzeli zaradi nujnega poseka poškodovanih dreves, kar zmanjšuje mehansko stabilnost gozdov;
- zmanjševanje zadrževalne moči gozda za vodo in povečevanje erozijskega delovanja vode;
- ogrožanje naravnega življenjskega prostora divjih živali;
- zmanjševanje ekoloških in socialnih funkcij poškodovanih gozdov;
- zmanjševanje prirastka lesa zaradi splošne oslabeledosti drevja;
- zmanjševanje kakovosti lesa zaradi velikega deleža suhih dreves, ki hitro propadajo;
- povečevanje stroškov pridobivanja gozdnih lesnih sortimentov zaradi pogostejših sečenj manjšega obsega;
- ogrožanje gospodarske varnosti kmetij zaradi zmanjšane stabilnosti gozdov.

Delež poškodovanega drevja v gozdovih se je v zadnjih letih zaradi ugodnih podnebnih razmer predvsem pri iglavcih nekoliko zmanjšal, vendar pa je poškodovanost gozdov še vedno resen problem.

Preglednica 8: Gibanje deležev (v %) močnejše poškodovanega drevja (osutost nad 25%) v obdobju 1987–1993

	1987	1989	1990	1991	1993
iglavci	43	39	35	31	31
listavci	9	8	4	6	8
vse drevesne vrste	24	23	18	16	18

Neusklajenost odnosov med rastlinskimi in živalskimi vrstami

Premalo usklajeni odnosi med rastlinskimi in živalskimi vrstami negativno vplivajo na bioekološko stabilnost gozdov in posredno tudi na prirastek lesa. Preštevilna rastlinojeda divjad otežuje obnovo ciljnih drevesnih vrst, ponekod pa je naravna obnova, ki je pogoj za stabilni gozd, skoraj povsem onemogočena. V najtežjem položaju so obsežni jelovo-bukovi gozdovi na visokem krasu, kjer se je jelka v zadnjih desetletjih hitro sušila, naravno obnavljanje pa je že dolgo oteženo. Tudi v območjih z močno zasmrečenimi in zato biološko nestabilnimi gozdovi je preštevilna divjad ena glavnih ovir za povečanje deleža listavcev.

O resni ogroženosti gozdov zaradi neusklajenosti populacij rastlinojede divjadi z njihovim življenjskim okoljem pričajo številne analize objedenosti gozdnega mladja, opravljene po posameznih predelih slovenskih gozdov. Tako je bilo ob popisu leta 1989 na

Pohorju poškodovanega 66% gozdnega mladja, na Kočevskem je bilo poškodovano 80% višjega mladja, v roškem predelu novomeškega gozdnogospodarskega območja pa je bila leta 1976 ugotovljena 46 odstotna poškodovanost gozdnega mladja. Na Ljubljanskem vrhu je bila ugotovljena 38 odstotna poškodovanost, pri mladju visokem nad 20 cm pa celo 65 odstotna, v Karavankah pa so zadnje analize pokazale 39 odstotno poškodovanost gozdnega mladja. Na postojnskem gozdnogospodarskem območju, kjer so v vsem obdobju 1977–1993 najbolj sistematično spremljali (ne)usklajenost rastlinojede divjadi z okoljem, pomembne analize pa so bile opravljene že v obdobju 1969–1976, je popis poškodovanosti mladja na snežniškem območju leta 1977 pokazal 43 odstotno poškodovanost mladja. Po tem letu se je zaradi ustreznih ukrepov v populacijah divjadi in v okolju začelo stanje izboljševati, vendar še vedno ni ugodno.

2.8. Problem slovenskega Krasa

Zaradi pretiranih sečenj in paše v preteklosti je Kras postal sinonim ogolele, kamenite pokrajine. Koncem 19. in v začetku 20. stoletja so ogolele površine z velikim uspehom pogozdovali s črnim borom. Pogozdovanje je bilo prekinjeno v obdobju med obema vojnama in ponovno oživljeno po letu 1948. V zadnjih desetletjih se črni bor hitro razširja z lastno semenitvijo, pokrajino pa postopno zarašča tudi avtohtono listnato grmovje in drevje.

Kras je danes že primerno gozdnat (gozda je 47%), na ogozdenih površinah pa bo potreben še dolgotrajen progresiven razvoj gozdne vegetacije. Teža skrbi za gozdove na Krasu se s pogozdovanja prenaša na njihovo ohranitev in nego. Največjo nevarnost za kraške gozdove predstavljajo požari. S povečevanjem deleža avtohtonih listnatih gozdov in zmanjševanjem deleža borovih gozdov naj bi se perspektivno ta nevarnost zmanjševala, vendar bo proces trajal desetletja, v sušnih kraških razmerah pa bo morala biti varstvu pred požari vselej posvečena posebna pozornost.

2.9. Gozdarska stroka in tradicija dela z gozdom

Slovenska gozdarska stroka ima bogato tradicijo in velik mednarodni ugled, ki se je potrdil tudi z organizacijo kongresa IUFRO v Ljubljani leta 1986. Pri gospodarjenju z gozdom že več kot stoletje razvija sonaravne metode dela z gozdom. Tudi gozdarsko šolstvo ima na Slovenskem že več kot stoletno tradicijo. Trenutno je v Sloveniji v gozdarstvu zaposlenih približno 400 diplomiranih inženirjev gozdarstva, približno 45 inženirjev gozdarstva in več kot 600 gozdarskih tehnikov.

Na razvoj gozdov je doslej vplival tudi skrben odnos oziroma ravnanje slovenskega kmeta, ki mu je gozd vselej veliko pomenil, zavedal pa se je tudi pomena njegove varovalne vloge. V zadnjem obdobju je veliko ljudi zapustilo podeželje ali pa si je poiskalo zaposlitev, ki jih je odtujila od zemlje, zato gozda ne doživljajo tako kot kmetje. To dejstvo otežuje delo z zasebnim gozdom in zmanjšuje možnosti za kar najuspešnejše ravnanje z njim.

III. DOLGOROČNI CILJI GOSPODARJENJA Z GOZDOVI

Dolgoročni cilji temeljijo na izhodiščih zakona o gozdovih, ki določa, da se s programom razvoja gozdov v Sloveniji zagotavljajo:

- ohranitev in vzpostavitev naravne sestave gozdnih življenjskih združb in krepitev vsestranske odpornosti gozdov;
- gospodarjenje z gozdovi, ki ohranja vse funkcije gozdov in temelji na uspešnem naravnem obnavljanju sestojev;

- ustrezno izkoriščanje gozdnih rastišč v skladu z naravnim razvojem gozdnih življenjskih združb;
- medsebojna usklajenost gojenja gozdov, pridobivanja lesa ter drugih gozdnih dobrin.

Med dolgoročnimi cilji gospodarjenja z gozdovi so pomembni zlasti naslednji:

1. Ohranitev in trajnostni razvoj gozdov v smislu njihove biološke pestrosti ter vseh ekoloških, socialnih in proizvodnih funkcij

Cilj vključuje:

- ohranitev in krepitev bioekološke stabilnosti gozdnih ekosistemov in trajnostno ter sonaravno ravnanje z njimi;
- ohranjanje in vzpostavljanje rastlinske in živalske pestrosti ter varovanje redkih ali ogroženih vrst in ekosistemov v gozdu, pa tudi ohranjanje in vzpostavljanje primernega življenjskega okolja za vse avtohtone vrste prosto živečih živali;
- ohranjanje in krepitev varovalne vloge gozdov, ki se kaže v zmanjšanju erozije, moči vetra, hrupa, snežnih plazov ter v izboljševanju vodnih razmer, blaženju podnebnih skrajnosti in v prispevku gozda k čistosti zraka;
- razvoj gozdov in dejavnosti z namenom rabe gozdov za rekreacijo, turizem, vzgojo, pouk in raziskovanje;
- pospeševanje estetske funkcije gozdov;
- povečevanje izkoriščenosti proizvodnega potenciala gozdnih rastišč, izboljšanje kakovosti gozdnih sestojev in izrabe lesa;
- gozdu neškodljivo rabo nelesnih gozdnih dobrin;
- razvijanje ekološko obzirnih in humanih tehnologij pridobivanja lesa s poudarkom na varstvu pri delu;
- ohranjanje in nadaljnje razvijanje omrežja gozdnih prometnic, prilagojenega večnamenski rabi gozda.

2. Ohranitev naravnega okolja in ekološkega ravnotežja v krajini

Cilj vključuje:

- ohranjanje in izboljševanje čistosti zraka, katerega vsebnost nečistoč ne sme biti škodljiva za obstoj in razvoj naravnih gozdov;
- ohranitev primerne gozdnatosti v vseh slovenskih krajinah in preprečevanje drobljenja gozdnih površin;
- ohranitev, vzpostavitev in oblikovanje gozdnih robov ter skupin drevja, posameznih dreves, obvodnega gozdnega rastja, protivetrnih pasov in omejkov zunaj gozda;
- skrb za ohranitev in razvoj naravnih ekosistemov nad zgornjo gozdno mejo;
- skrb za ohranitev in razvoj vodnih ekosistemov v gozdnem prostoru.

3. Ohranitev poseljenosti in kultiviranosti krajine ter izboljševanje kakovosti življenja na podeželju

Cilj vključuje:

- upoštevanje, da je gozd del kmetije in da moramo kmetijo obravnavati celostno;
- upoštevanje odvisnosti kmeta od lesa, drugih dobrin in dohodka iz gozda;
- pospeševanje celovitega razvoja podeželja in dopolnilnih dejavnosti na kmetijah;
- stalno izobraževanje in usposabljanje gozdnih posestnikov za varno in kakovostno delo v gozdu.

IV. STRATEGIJA SONARAVNEGA GOSPODARJENJA Z GOZDOVI

4.1. Gozd v prostoru in njegove funkcije ter usklajevanje interesov različnih uporabnikov gozdov

Zaradi relativno velikega deleža gozdov v Sloveniji (53%) gozdnatosti ne kaže več načrtno povečevati, pač pa se je treba posvetiti negi obstoječih gozdov in boljšemu

izkoriščanju njihovega rastiščnega potenciala (količinsko, predvsem pa kakovostno) ter ohranitvi, oblikovanju in zasnovi posameznih dreves in skupin gozdnega drevja zunaj gozda.

Pri prostorskem načrtovanju je treba v sodelovanju s kmetijstvom strokovno utemeljeno določiti, katere od zaraščajočih se kmetijskih površin je smiselno prepustiti gozdu in katere so perspektivne za kmetijsko rabo. Zagotoviti je treba tudi zelene pasove gozdov okoli naselij in jih zavarovati pred nadaljnjimi spremembami. Zaradi usmerjanja razvoja gozdov v skladu z njihovimi funkcijami je treba za posamezne gozdne predele določiti poudarjenost posameznih funkcij gozdov oziroma potrebnost za razglasitev varovalnih gozdov in gozdov s posebnim namenom ter določiti usmeritve za gospodarjenje s krajino nad zgornjo gozdno mejo in za gospodarjenje v manjšinskih ekosistemih (logi, drevje ob vodotokih in podobno). Ugotoviti je treba obstoječe škodljive obremenitve v gozdnem prostoru in načrtovane večje posege vanj.

Usmeritve:

1. Pri usmerjanju razvoja krajine je treba:
 - skupaj z drugimi uporabniki prostora izdelati načrte varovanja narave in trajnostnega razvoja krajine;
 - zmanjšati koncentracije škodljivih snovi v zraku na gozdu neškodljivo raven;
 - zaraščajoče se površine prepustiti naravnemu razvoju v smeri gozda na vseh ekološko labilnih oziroma ranljivih tleh;
 - izdelati podrobnejša merila za krčitev zaraščanih površin v kmetijske namene oziroma merila za krčitev gozdov (krčitev gozdov za kmetijske namene je mogoča le na površinah, kjer ni nobena od ekoloških ali socialnih funkcij navzoča s prvo stopnjo poudarjenosti in take poudarjenosti tudi ne predvidevamo);
 - izdelati izhodišča in merila za ohranitev ekološko nepogrešljivih ostankov gozdov, skupin ter posameznih dreves v krajini, istočasno pa je treba zaradi številnih splošno koristnih učinkov gozdov preprečevati drobljenje ostankov gozdov v nižinskih predelih;
 - izdelati usmeritve za delo s skupinami drevja in posamičnim drevjem zunaj gozda ter izdelati predloge za renaturacijo z naravnimi prvinami revne krajine;
 - določiti sanacijska območja gozdov (zaradi imisij, divjadi, fitofagih žuželk, bolezni in ujm) z največjo stopnjo ogroženosti ter območja za premeno razvrednotenih gozdov;
 - na podlagi študij ranljivosti okolja izdelati načrte za ohranitev in varovanje ekosistemov nad zgornjo gozdno mejo.
2. Pri usmerjanju razvoja gozdov s poudarjenimi ekološkimi in socialnimi funkcijami ter pri usmerjanju njihove sočasne in usklajene rabe je treba:
 - preprečiti takšne rabe gozdov, ki bi ogrozile trajnostni razvoj gozdov in njihovih funkcij;
 - izdelati prostorske načrte poudarjenosti funkcij in določiti usmeritve, ukrepe in omejitve za gospodarjenje na območjih s posameznimi izjemno poudarjenimi funkcijami;
 - izdelati merila za določitev varovalnih gozdov in gozdov s posebnim namenom;
 - oblikovati izhodišča za razreševanje nasprotij oziroma usklajevanje interesov pri mnogonamenski rabi gozdov;
 - določiti posebej vredne habitate za živali oziroma predele, ki so posebej pomembni za ohranitev biološke pestrosti v gozdu in krajini in prilagoditi gospodarjenje z gozdom njihovi vlogi;
 - primerno oblikovati in vzdrževati vse gozdne robove in vse negozdne površine v gozdnem prostoru, ki so lahko namenjene za prehrano divjadi ali za rekreacijo;
 - poudarjeno pospeševati kakovost funkcij gozdov in s tem povečevati ekološko in infrastrukturno vrednost gozdov;
 - gospodariti izrazito malopovršinsko z zelo dolgimi obdobji pomlajevanja in oblikovati izrazito raznoliko zgradbo gozda;
 - ohranjati in pospeševati naravno sestavo in pestrost drevesnih vrst ter upoštevati naravni sukcesijski razvoj gozdne vegetacije;
 - doseči čim višje lesne zaloge sestojev razen v ekstremnih rastiščnih razmerah in v varovalnih gozdovih, kjer ima izrazito prednost strukturna pestrost;

- uporabljati izključno ekološko obzirne tehnologije pridobivanja (spravila) lesa ter graditi okolju čim bolj prilagojene in samo najnujnejše gozdne prometnice;
- prepuščati ekološko zelo ranljive sestoje na ekstremnejših rastiščih naravnemu razvoju (razen nujnih sonaravnih sanacij);
- v biološko in ekološko labilnih (npr. zasmrečenih) sestojih izvajati postopno biološko stabilizacijo (z vnašanjem naravnih drevesnih vrst);
- prioriteto zagotavljati proračunska sredstva za financiranje nege in vzdrževanja varovalnih gozdov in gozdov v hudourniških območjih v zasebnih gozdovih;
- v primeru izjemno poudarjene turistično-rekreacijske funkcije gozdov določiti omejitve in usmeritve za njihovo rabo;
- proučiti je potrebno možnosti za razvoj trajnostnega turizma v gozdnem prostoru in na podeželju, zlasti v naravnih zavarovanih območjih in izdelati programe za usklajeno turistično rabo gozdov kot sestavni del celovite turistične ponudbe;
- zagotoviti sredstva za dodatno opremljanje gozdov (učne poti, oznake, počivališča, razgledišča ipd.) in za vzdrževanje rekreacijske infrastrukture;
- določiti varstvene režime za izjemno poudarjeno dediščinsko-varstveno funkcijo gozdov in omejitve pri sonaravnem gospodarjenju z gozdovi, pri posameznih objektih naravne dediščine pa zagotoviti njihovo popolno varovanje;
- vse gozdove v zavarovanih območjih I. in II. varstvene kategorije (po merilih Mednarodne zveze za ohranitev narave – IUCN) razglasiti za gozdove s posebnim namenom;
- konkretnejše usmeritve za ohranitev in razvoj posameznih funkcij gozdov in njihove sočasne rabe opredeliti v gozdnogospodarskih načrtih.

4.2. Gojenje gozdov

Usmerjanje razvoja gozdov mora temeljiti na načelih trajnosti, sonaravnosti in več namenskosti. Takšnemu delu z gozdom ustrezajo malopovršinski sistemi gospodarjenja, ki omogočajo prožno prilagajanje naravnim rastiščnim razmeram in naravnim razvojnim težnjam gozdov. Pri tem je zlasti pomembno ohraniti naravne populacije gozdnega drevja, ohraniti in vzpostavljati naravno pestrost ter krepiti lesno zalogo gozdov, s tem pa tudi njihovo bioekološko in gospodarsko stabilnost. Z nego v vseh razvojnih obdobjih oziroma oblikah gozda je treba pospeševati razvoj vitalnejšega in bolj kakovostnega drevja in tako povečati stabilnost in gospodarsko vrednost gozdov ter hkrati oblikovati gozdove tako, da bodo v danih razmerah optimalno izpolnjevali vse funkcije.

Usmeritve:

- z akumuliranjem prirastka je treba povečevati lesno zalogo slovenskih gozdov;
- drevesno sestavo in zgradbo je treba še bolj približati naravni;
- na dobrih rastiščih je sonaravno in gospodarno vzgajati debelo in kakovostno drevje, ki daje gozdu mehansko in biološko stabilnost, ga bogati v pogledu opravljanja splošno koristnih funkcij in zagotavlja tudi gospodarske učinke gozdov;
- v gozdove je treba z nego oziroma z odvzemanjem dreves posegati zmerno in v ne predolgih časovnih intervalih;
- večje površine enomernih sestojev je treba (s premenilnimi redčenji) postopno preoblikovati v sestoje bolj raznolike zgradbe;
- intenzivirati je treba nego z redčenji v doraščajočih sestojih (letvenjaki in drogovnjaki), še posebej v sestojih listavcev;
- gozdove je treba obnavljati naravno in malo površinsko, obnova s sajenjem pa je le izjemni ukrep v razmerah, ko gozda ni mogoče naravno obnoviti;
- naravno obnavljanje naj praviloma poteka pod zastorom starejšega drevja s primerno dolgimi pomladitvenimi dobami;
- pri obnavljanju sestojev s sajenjem je treba uporabljati sadike rastišču primernih vrst in ustreznih provenienc;

- gozdnogojitveni ukrepi morajo biti skrbno načrtovani (gozdnogojitveno načrtovanje);
- v razmerah, kjer to ni v nasprotju z ekološkimi ali socialnimi funkcijami, je na manjših površinah smotno opraviti premene sestojev, ki zaradi slabe kakovosti zelo slabo izkoriščajo rastiščni potencial in jih po naravni poti v doglednem času ni mogoče prevesti v gospodarsko vrednejše.

Preglednica 9: Letni obseg gojitvenih in varstvenih del predviden z gozdnogospodarskimi načrti je za obdobje 1991–2000

Vrsta dela	enota	količina
Umetna obnova	ha	1.431
Nega gozdov	ha	24.192
Varstvo gozdov:		
– pred divjadjo	ha	3.078
– ostalo varstvo	dni	19.209
Premena degradiranih gozdov:		
– posredna	ha	881
– neposredna	ha	387

Gozdno drevesničarstvo in semenarstvo

Tudi pri sonaravnem gospodarjenju z gozdovi so primeri, ko naravno obnavljanje gozdov ni uspešno ali ni skladno s cilji gospodarjenja z gozdom. Tako je v nekaterih sestojih potrebna tudi obnova s sajenjem, za katero mora biti zagotovljena stalna preskrba s kakovostnimi sadikami različnih vrst in provenienc. Gozdno drevesničarstvo in semenarstvo je torej pomembna dejavnost gozdarstva, zato mora javna gozdarska služba skrbno spremljati razvoj in delo gozdnih drevesnic oziroma semenarskih obratov ter sodelovati z njimi.

Usmeritve:

- zaradi narave drevesničarske proizvodnje je treba izdelati srednjeročni načrt proizvodnje sadik, in sicer po drevesnih vrstah, izvoru, načinu vzgoje in starosti;
- standarde za kakovost sadik je treba uskladiti z mednarodnimi;
- nujen je stalni nadzor vzgoje sadik v gozdnih drevesnicah, ki vključuje nadzor semenske zaloge in spremljanje porabe semena;
- v prometu s sadilnim materialom je treba zahtevati potrdilo o izvoru;
- povečati je treba površine obstoječih in določiti nove semenske sestoje in s tem zagotoviti nemoteno oskrbo s semenjem različnih drevesnih vrst in provenienc;
- v gozdovih je treba izločiti, označiti in zavarovati t.i. plus drevesa vseh drevesnih vrst;
- nabiranje semenja v semenskih sestojih mora biti nadzorovano;
- treba je strokovno preveriti utemeljenost vseh do zdaj osnovanih semenskih plantaž;
- zasnovati je treba gensko (semensko) banko zlasti redkih in ogroženih drevesnih vrst ter njihovih krajevnih ras.

4.3. Varstvo gozdov

Pri celovitem varstvu gozdov je pomembna stalna spremljava ogroženosti gozdov in njihove življenjske moči, pri tem pa moramo biti pozorni na naravne vplive in vplive, ki so posledica človekove dejavnosti. Pri varstvu gozdov si je treba poleg zmanjšanja

onesnaženosti prizadevati za čim večjo bioekološko stabilnost gozdov oziroma za tako zgradbo in sestavo gozdov, da bodo posledice raznovrstnih, večinoma nepredvidljivih vplivov na gozdove čim manjše.

Ohranjanje in izboljševanje zdravstvenega stanja in vitalnosti gozdov zahteva usklajene ukrepe varstva gozdov, kot so:

- zmanjšanje škodljivih emisij in drugih negativnih vplivov na gozd (zniževanje podtalnice, neustrezna graditev infrastrukturnih objektov, odlaganje odpadkov v gozdu, moteče športno-rekreacijske dejavnosti, ipd.);
- krepitev biološke stabilnosti – samoregulacijske sposobnosti gozdnih ekosistemov s pospeševanjem raznovrstnosti rastlin in živali;
- načrtovanje, uvajanje in delovanje opazovalne, poročevalske, diagnostične in prognostične gozdno varstvene službe za območje Republike Slovenije;
- nadzorovanje in obvladovanje podlubnikov ter populacij drugih fitofagih žuželk (grizlice, gobarji, zavijači ipd.) ter preprečevalno omejevanje fitopatogenih organizmov, ki lahko ogrozijo gozd;
- spremljanje stopnje poškodovanosti sestojev zaradi parkljaste divjadi na vzorčnih ploskvah in usklajevanje razmerja med rastlinskim svetom in divjadjo;
- spremljanje in sanacija zaradi imisij poškodovanih dreves in sestojev;
- preprečevanje in učinkovito gašenje gozdnih požarov, ki gozdove še zlasti ogrožajo na kraškem območju; Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje in Zavod za gozdove Slovenije morata zato pripraviti usklajen sistem protipožarnega varstva kraških gozdov.

Usmeritve za sanacijo poškodovanih in propadajočih gozdov

Uresničevanje ukrepov, s katerimi lahko preprečimo propadanje gozdov, je naloga države, lastnikov gozdov in javne gozdarske službe, ki bo javnost in lastnike gozdov seznanjala s stanjem ogroženosti gozdov z namenom, da se zagotovi dosledno uresničevanje sprejetih pravnih aktov (npr. o zmanjšanju emisij) in opozori na ekološke, socialne in ekonomske posledice propadanja gozdov.

Gozdnogojitveni ukrepi v prizadetih gozdovih morajo biti še posebej domišljeni in podprti s prožnim gozdnogospodarskim načrtovanjem na vseh ravneh. Propadajoče gozdove na posameznih rastiščih je treba uvrstiti v posebne kategorije (gospodarske razrede) in s tem omogočiti uspešnejše spremljanje in usmerjanje njihovega razvoja. Zagotoviti je potrebno pravočasen posek poškodovanega drevja, da se gospodarska škoda čimbolj zmanjša.

V prizadetih gozdovih so ogrožene njihove ekološke, socialne in proizvodne funkcije, zato mora država zagotoviti obnovo poškodovanih gozdov (obvezna izvedba določenih gojitvenih in varstvenih del, materialna, kadrovska in tehnična pomoč lastnikom gozdov). V stresnih razmerah je treba upoštevati tudi:

- načelo preprečevanja – vsako obremenitev gozdov je treba proučiti, utemeljiti njen obseg in vpliv na gozdove in sprejeti odločitve o dopustnosti obremenitve ter o oblikah internalizacije stroškov;
- načelo vzročnosti – povzročeno škodo naj povrne tisti, ki jo je povzročil;
- načelo sodelovanja – pri obravnavi obremenitev gozdov in odpravljanju negativnih posledic je potrebno sodelovanje lastnikov gozdov, javne gozdarske službe, upravnih organov in drugih zainteresiranih za gozdove.

Močnejša poškodovanost gozdov je poseben problem tudi za trg gozdnih sortimentov, zato mora država v stresnih razmerah večjih razsežnosti pomagati zagotoviti uravnavanje ponudbe gozdnih lesnih sortimentov npr. omejevanje sečnje v nepoškodovanih gozdovih. Gozdarska stroka in država morata nameniti ustrezno pozornost tudi raziskovanju

propadanja gozdov. Ker je propadanje gozdov kompleksen problem, ga je treba proučevati z enotnim raziskovalnim projektom.

4.4. Program ohranitve in gospodarjenja z živalskim svetom v gozdnem prostoru

Vrstna pestrost avtohtonih živali je izjemna vrednota, prosto živeče živali pa so pomembno naravno bogastvo Slovenije. Vsaka posamezna populacija prosto živečih živali je enkraten in neponovljiv genski zaklad določenih lastnosti in značilnosti živalske vrste, zato jo je treba ohraniti in obvarovati v njenem življenjskem prostoru, obenem pa zaradi zagotavljanja vitalnosti posameznih prostorsko ločenih populacij omogočiti prehajanje živalim med populacijami. Populacija vsake vrste prosto živeče živali in njen življenjski prostor sta neločljiva celota, zato naj bo tudi njuno obravnavanje celovito. Ohranitev prosto živečih živali je povezana z ohranitvijo njihovega naravnega življenjskega okolja. Usmerjanje razvoja populacij prosto živečih živali je naloga vseh dejavnosti, ki lahko vplivajo neposredno nanje ali na njihovo življenjsko okolje, zato morajo te dejavnosti med seboj tvorno sodelovati.

Ohranitev vseh prosto živečih živalskih vrst in njihovega naravnega življenjskega okolja je zaradi nasprotij interesov v prostoru strokovno zahtevna naloga, ki mora temeljiti na kakovostnem načrtovanju upravljanja s populacijami kot sestavnem delu načrtov za gospodarjenje z gozdovi. Načrti morajo zato obvezovati vse, ki posegajo v naravo. V kulturni krajini so okrnjeni naravni samoregulacijski mehanizmi, s katerimi naravni ekosistemi vzdržujejo dinamična naravna ravnotežja med vsemi svojimi sestavnimi deli, zato je v takih okoliščinah nujno človekovo poseganje v populacije (lov).

Usmeritve:

- prosto živeče živali je treba skupaj z njihovim življenjskim okoljem obravnavati v večjih ekološko zaokroženih območjih;
- razvoj populacij prosto živečih živali, katerih razvoj je mogoče usmerjati z ukrepi v populacijah ali v njihovem življenjskem okolju, mora na podlagi lovsko gojitvenih načrtov usmerjati Zavod za gozdove Slovenije v sodelovanju z lovskimi organizacijami in drugimi uporabniki prostora (kmetijci, vodarji idr.);
- posegi v populacije prosto živečih živali in v njihovo življenjsko okolje morajo temeljiti na analizah stanja vegetacije in živalskih populacij, zato je treba zagotoviti redno in celovito spremljanje (monitoring) njihovega stanja;
- zaradi ohranjanja ekološkega ravnotežja je treba zagotoviti izvedbo načrtovanih posegov v populacije prosto živečih živali in v njihovo življenjsko okolje;
- za ohranitev pestrosti živalskega sveta pomembno, da skrbimo za raznovrstno naravno zgradbo gozda, zlasti za ohranjanje plodonosnih drevesnih in grmovnih vrst ter ustreznega števila sušic in drevesnih dupel;
- zaradi zagotavljanja povezav med prostorsko ločenimi populacijami prosto živečih živali je treba opustiti njihovo rajonizacijo z vmesnimi prostimi conami in odstreljevanje prehodnih živali daleč od njihovih običajnih biotopov, z ureditvijo biokoridorjev pa živalim zagotoviti možnost prostega prehoda med populacijami;
- za naravovarstvene namene in raziskovanje prosto živečih živali naj se dosedanje površine gojitvenih lovišč vključijo v načrtovana zavarovana območja, kar je tudi v skladu s priporočili Svetovne zveze za varstvo narave (I. U. C. N.), ki državam priporoča, naj posebej zavarujejo 11 do 13% njihove površine za ohranitev življenjskega prostora prosto živečih divjih živali;
- uveljaviti je treba omejitvene pogoje za gradnjo komercialnih obor, ki so nasprotne sonaravnemu konceptu gojitve avtohtone divjadi.

4.5. Varstvo voda v gozdnem prostoru

Zaradi velike gozdnosti v Sloveniji, blagodejnega vpliva gozda na vodne razmere in dejstva, da v gozdu izvira večina naših vodotokov, ima gozd izjemno pomembno vlogo pri preskrbi z vodo, pri uravnavanju vodnega odtoka in pri vplivu na vodo kot biotop za številne oblike življenja. V gozdnem prostoru bi se zato javna gozdarska služba v prihodnje morala vključiti v upravljanje in gospodarjenje z vodo kot enakopravni soudeleženeec.

Usmeritve:

- načrtovati ukrepe v gozdovih tudi z vidika njihove vodnogospodarske vloge;
- v območjih s poudarjeno hidrološko vlogo gozdov je treba omejiti in nadzirati dejavnost vseh, ki posegajo v gozd in gozdni prostor;
- ohranjati naravno strukturo gozdov in skupin drevja nad vodonosniki in ob vodnih telesih;
- obravnavati vodo v gozdu kot pomemben biotop in temu prilagoditi ukrepe v gozdnem prostoru;
- določiti usmeritve za ohranjanje in krepitev obvodne drevesne in grmovne vegetacije za zunajgozdni prostor.

4.6. Varstvo naravne dediščine

Zaradi ohranjenosti in raznovrstnosti naše gozdove lahko v celoti pojmuje kot veliko naravno vrednoto, ki je pomembna za slovenski in tudi za širši evropski prostor. S sonaravno usmeritvijo gospodarjenja z gozdovi slovensko gozdarstvo varuje in neguje to pomembno vrednoto in s tem opravlja tudi pomembno kulturno poslanstvo.

V gozdu je veliko redkih ekosistemov in vrst organizmov, ki jih je treba posebej varovati. Gozdarstvo je z oblikovanjem gozdnih rezervatov in varovalnih gozdov ter z izločitvijo posebej pomembnih habitatov za prosto živeče živali že opravilo pomembno nalogo. Ker so gozdarski strokovnjaki dobro ekološko izobraženi in so ustrezno terensko organizirani, je smotno, da se varstvo naravne dediščine in upravljanje zavarovanih območij v gozdnem prostoru v skladu s strategijo varstva narave v operativnem pogledu zaupa tudi javni gozdarski službi.

Usmeritve:

- zagotovitev popolnega varstva gozdnih rezervatov (zakonska zaščita in po potrebi odkup);
- zagotovitev popolnega varstva gozdov v območjih I. in II. varstvene kategorije po IUCN;
- ureditev evidenc s področja naravne dediščine v gozdnem prostoru;
- določitev površin varovalnih gozdov in gozdov s poudarjeno naravovarstveno in ekološko vrednostjo ter izdelava strokovnih podlag za njihovo zakonsko zaščito;
- izločitev manjših površin gozdov (ekocelic) in posameznega drevja z namenom ohranjanja in povečevanja biotske pestrosti gozdnega prostora;
- sodelovanje gozdarstva pri izdelavi strokovnih in zakonskih podlag za razglasitev naravnih parkov in drugih zavarovanih območij;
- izdelava programa za vključitev Zavoda za gozdove Slovenije v izvajanje operativnih naravovarstvenih nalog v gozdnem prostoru ter v upravljanje zavarovanih območij.

4.7. Načrtovanje gospodarjenja z gozdovi

Za usmerjanje razvoja gozdov in gozdnega prostora, ki temelji na načelih trajnosti, več namenskosti in sonaravnosti, je potrebno skrbno načrtovanje. To obsega kakovostno analizo stanja ter gozdu in njegovim funkcijam ter potrebam gozdnih posestnikov prilagojene cilje in ukrepe. Načrtovanje mora temeljiti na celostnem in naravi gozda prilagojenem ter prostorsko predstavljenem informacijskem sistemu.

Načrti za gospodarjenje z gozdovi (gozdnogospodarski, gozdno gojitveni in lovsko gojitveni) se morajo med seboj dopolnjevati in morajo tvoriti funkcionalno celoto. Pri izdelavi teh načrtov naj poleg gozdarskih sodelujejo tudi drugi strokovnjaki, v načrtovalni proces pa je treba pritegniti tudi lastnike gozdov. Vsebina prostorskih delov gozdnogospodarskih načrtov mora biti obvezna strokovna podlaga krajinskim načrtom in drugim načrtom s področja urejanja prostora.

Usmeritve:

- načrtovanje mora temeljiti na takšnih podatkih o gozdovih, ki bodo v zaključenih ekoloških celotah omogočali objektivno oceno stanja in spremljanje njihovega razvoja skozi daljša časovna obdobja; podatki morajo biti preverljivi, njihov obseg (vrsta in količina) pa prilagojen zahtevam posameznih vrst in ravni načrtovanja; med seboj se morajo dopolnjevati in ne podvajati; zasnovani morajo biti tako, da jih je mogoče vključiti v celovit prostorski informacijski sistem;
- načrtovanje mora omogočiti dinamično prilagajanje naravnim procesom, vlogam gozdov in različnim motnjam pri gospodarjenju z gozdovi;
- intenzivnost načrtovanja mora biti prilagojena intenzivnosti gospodarjenja z gozdovi ter rabe gozdov in gozdnega prostora;
- v načrtovanje je treba tvorno vključiti lastnike gozdov in določiti usklajene dolgoročne cilje in usmeritve gospodarjenja z gozdovi.

4.8. Pridobivanje gozdnih dobrin

Načelo trajnostnega gospodarjenja z gozdom zahteva, da hkrati s pridobivanjem dobrin iz gozda skrbimo za njegovo dolgoročno ohranitev. To pomeni, da iz gozda skozi daljše časovno obdobje ne smemo jemati nobene dobrine v večjih količinah, kot je gozd sposoben obnoviti, z gojitvenimi ukrepi, ki so namenjeni večjemu donosu posamezne dobrine, pa ne smemo zmanjševati biotske pestrosti gozda, njegove življenjske moči ali oslabiti splošno koristnih funkcij gozdov. Med pomembnimi dobrinami, ki jih pridobivamo iz gozda, so poleg lesa predvsem gobe, divjad, plodovi, čebelji izdelki in različna zdravilna zelišča. Les je obnovljiva naravna dobrina in najpomembnejša domača surovina, zato bi morali povečanje proizvodnega in vrednostnega izkoristka gozdnih rastišč razumeti kot pomembno strateško nacionalno nalogo. Prizadevati si moramo tudi za čim boljši izkoristek oziroma ovrednotenje lesa.

Usmeritve:

- pridobivanje gozdnih dobrin pomeni motnjo v razvoju gozdnega ekosistema, zato mora biti čim manj razdiralno, usklajeno z regeneracijsko močjo gozda in prilagojeno stopnji trajne obnovljivosti dobrin; smernice in omejitve za pridobivanje dobrin iz gozda morajo biti zato določene v gozdnogospodarskih načrtih;
- pridobivanje gozdnih dobrin v gozdu je omejeno, zato se moramo usmeriti v vzgojo njihove kakovosti oziroma v njihovo smotrno izrabo;
- ob pridobivanju lesa je treba zagotoviti dovolj intenzivno negovanje gozdnih sestojev in izboljševanje njihove zasnove (predvsem z nemotenim naravnim obnavljanjem);
- v ekološko občutljivejših gozdovih in v gozdovih s poudarjenimi ekološkimi in socialnimi funkcijami gozdov morajo biti koncentracije sečenj manjše;
- upravljanje populacij prosto živečih živali mora biti usmerjeno predvsem v vzpostavljanje ravnovesja v gozdnem ekosistemu, manj pa v gojitev posameznih vrst divjadi;
- ker so glive pomembni razgrajevalci organske snovi in izboljšujejo rast gozdnega drevja, moramo nabiranje gob v gozdu omejiti oziroma prilagoditi njihovi regeneracijski moči;
- za nabiranje redkih in ranljivih rastlinskih in živalskih vrst, ki jih je sicer dovoljeno nabirati, ter za vsako nabiranje gozdnih rastlin, njihovih plodov in živali v večjih količinah je treba postopno uvesti dovolilnice za nabiralce.

Obseg pridobivanja lesa in trendi krepitev lesno proizvodnega potenciala gozdov

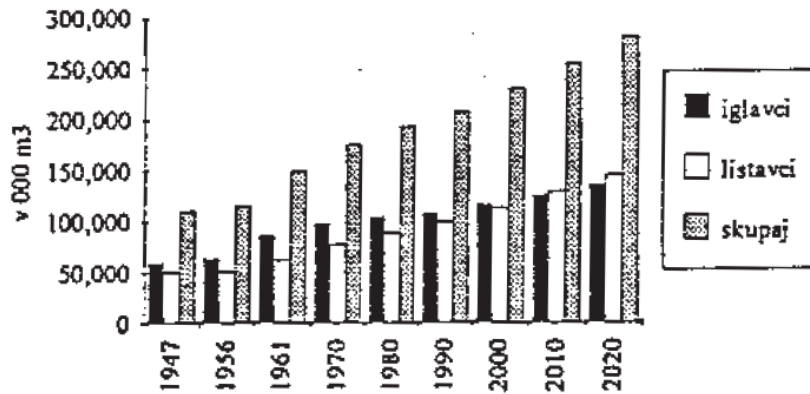
Ob skrbni negi gozda je z gozdnogospodarskimi načrti v obdobju 1991–2000 predviden letni posek 3.018.000 m³ (1.732.000 m³ iglavcev in 1.286.000 m³ listavcev) oziroma v povprečju 2,8 m³ na hektar vseh slovenskih gozdov. Takšna zmerna intenziteta sečenj (66% prirastka pri iglavcih in 50% prirastka pri listavcih) bi se morala nadaljevati tudi vnaprej, to pa bi v obdobju naslednjih tridesetih let omogočilo povečanje lesnih zalog za več kot tretjino (okrog 36%), prirastka pa za četrtno (okrog 26%). Po bilančnih ocenah naj bi se do leta 2020 lesna zaloga dvignila povprečno na 262 m³/ha, letni prirastek pa naj bi dosegal 6,2 m³/ha. Hkrati bi se tako ponovno povečeval tudi največji možni letni posek, ki se je od obdobja 1981–1990 do obdobja 1991–2000 zaradi povečanih ekoloških problemov in pojava t.i. umiranja gozdov precej znižal (za 19%), v treh desetletjih pa naj bi enakomerno narasel na 3,6 m³/ha in leto. Tako bi bila po količini dosežena 84 odstotna izkoriščenost gozdnih rastišč, okrepile pa bi se tudi ekološke funkcije gozdov. Dolgoročni cilj je, da bi bila lesna zaloga slovenskih gozdov v povprečju vsaj za polovico višja od sedanje (optimalna lesna zaloga naj bi dosegla 300 m³/ha), razmerje med iglavci in listavci pa naj bi se še bolj spremenilo v korist listavcev.

Pričakovana sortimentna struktura možnega poseka v obdobju 1991–2000 naj bi se zlasti pri listavcih zaradi potreb po redčenjih spremenila, tako da delež hlodovine listavcev ne bi presegel 30% mase možnega poseka (okrog 340.000 m³). Po predvidevanjih naj bi bila skoraj polovica lesa listavcev porabljena za kurjavo. Ob realizaciji celotnega možnega poseka iglavcev in listavcev naj bi letna količina lesa za energijske namene znašala okrog 1 mio m³ (50% drv ter 50% industrijskih lesnih ostankov listavcev in iglavcev).

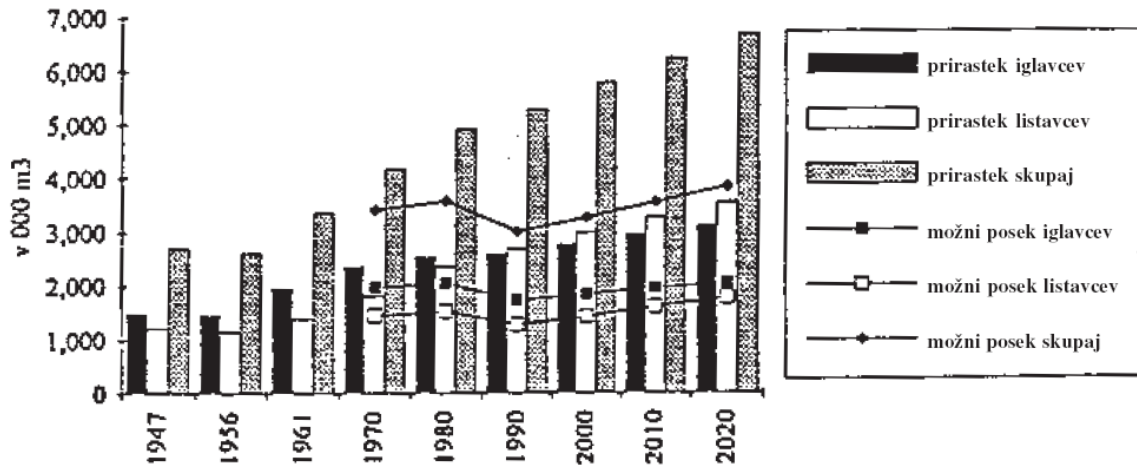
Preglednica 10: Prognoza gibanja lesne zaloge, prirastka in možnega poseka

leto:	1990	2000	2010	2020
Lesna zaloga v 000 m³:				
– iglavci	107.860	116.690	126.212	136.296
%	52	51	49	48
– listavci	99.392	113.392	129.017	145.796
%	48	49	51	52
skupaj:	207.252	230.082	255.229	282.092
Prirastek v 000 m³:				
– iglavci	2.615	2.801	2.966	3.135
%	2,42	2,40	2,35	2,30
– listavci	2.686	3.005	3.290	3.572
%	2,70	2,65	2,55	2,45
skupaj:	5.301	5.805	6.256	6.707
Možni posek v 000 m³:				
– iglavci	1.732	1.848	1.958	2.069
– listavci	1.286	1.442	1.612	1.786
skupaj:	3.018	3.291	3.570	3.855

Gibanje lesne zaloge v slovenskih gozdovih

Gibanje prirastka in možnega poseka v slovenskih gozdovih

Opomba: Povečanje lesne zaloge in prirastka od leta 1947 do 1990 je poleg njunega povečanja na enoto površine tudi posledica povečanja gozdnih površin.

4.9. Opravljanje del v gozdovih

Izvedba del mora skrbno slediti ukrepom, ki so določeni z gozdnogojitvenimi načrti in izdanimi odločbami.

Usmeritve:

- razvijati je treba gospodarne tehnologije pridobivanja lesa, ki bodo čim manj poškodovale gozd, človeka pa obvarovale pred škodljivimi posledicami težkega in nevarnega dela v gozdu;
- pri izbiri izvajalcev del v gozdovih je treba poleg stroškovnega vidika upoštevati tudi ekološko ustreznost njihovih delovnih sredstev, znanje in kakovost opravljanja del v bližnji preteklosti ter njihovo urejenost preventivnega varstva pri delu; v državnih gozdovih je treba poleg tega upoštevati še sposobnost opravljanja vseh potrebnih del na večjem zaokroženem območju (npr. v gospodarski enoti), izvajalcem pa omogočiti razvoj učinkovitih in obzirnih tehnologij;

- pri oddajanju del izvajalcem naj se v državnih gozdovih upoštevata načelo dolgoročnosti in pravica dosedanjih upravljalcev (gozdarskih izvajalskih in drugih podjetij ter zadrug), da nadaljujejo z izvajanjem del v gozdovih v skladu z zakonom;
- izdelati je treba programe usposabljanja in izobraževanja lastnikov gozdov ter nameniti več pozornosti svetovanju, ko lastniki sami opravljajo gozdna dela;
- opravljanje del v gozdnem ekosistemu mora biti prilagojeno ekološki občutljivosti gozdnih ekosistemov, ekološkim in socialnim funkcijam gozdov, zdravstvenemu stanju in poškodovanosti gozdov, biološkemu ritmu gozda, pomenu gozda kot življenjskega prostora prosto živečih živali, strukturi gozdne posesti (lastništvo in razdrobljenost) in zmožnostim lastnikov gozdov ter humanosti in varnosti dela v gozdu.

4.10. Gozdne prometnice

Med gozdnimi prometnicami so vlake namenjene skoraj izključno spravilu lesa, gozdne ceste pa imajo za gospodarjenje z gozdovi širši pomen. Nekatere so namenjene tudi izpolnjevanju turistične, rekreacijske ter drugih socialnih vlog gozdov ali pa povezujejo samotne kmetije in zaselke. Ker so vse gozdne prometnice v gozdnem ekosistemu tujek, jih je treba načrtovati, graditi in vzdrževati zelo skrbno, pri rabi gozdnih cest pa je treba upoštevati tudi življenjski utrip gozda.

Usmeritve:

- gozdne prometnice je treba načrtovati, graditi in vzdrževati skladno z načeli varstva narave in bioekološke stabilnosti gozdov; to je še posebej pomembno v ekološko občutljivejših gozdovih;
- rabo gozdnih cest, ki nimajo poudarjenega javnega značaja, je umestno omejiti;
- gozdne ceste je potrebno razvrstiti glede na prometno obremenitev in rabo; gozdne ceste javnega značaja se prekategorizirajo v lokalne ali javne poti, s katerimi upravljajo lokalne skupnosti, za vzdrževanje gozdnih prometnic namenjenih pretežno gospodarjenju z gozdovi pa se sklene pogodba z dosedanjimi upravljalci. Za vzdrževanje gozdnih prometnic namenjenih pretežno gospodarjenju z gozdovi v lasti države se sklene pogodba z izvajalci;
- v okviru načrtov za gospodarjenje z gozdovi je treba izdelati programe prednostne izgradnje gozdnih prometnic;
- za zagotovitev vzdrževanja gozdnih cest je potrebno tesno sodelovanje Zavoda za gozdove Slovenije in pristojnih lokalnih skupnosti.

4.11. Trg gozdnih dobrin

Pri obravnavanju donosov iz gozdov je treba upoštevati vse gozdne dobrine – od lesa in lova do ekoloških in socialnih koristi gozdov. Nihanja na trgu gozdnih dobrin ne bi smela negativno vplivati na gozd. Smotno je, da pri izbiri drevja upoštevamo tudi povpraševanje po določenih gozdnih lesnih sortimentih, vendar pa mora biti to vselej v mejah, ki zagotavljajo trajnost gozdov in vseh njihovih funkcij. Kakovost in vrednost gozdov v lesno proizvodnem pogledu je mogoče povečati predvsem z redčenji mlajših sestojev, zato je treba ustvariti pogoje za ekonomično izrabo drobnih gozdnih lesnih sortimentov.

Usmeritve:

Za uspešno delovanje trga gozdnih lesnih sortimentov in za preprečevanje njegovih negativnih vplivov na gozd je treba:

- izdelati mednarodno primerljive standarde za gozdne lesne sortimente;
- oblikovati informacijski sistem za trg gozdnih lesnih sortimentov in drugih gozdnih proizvodov ter spremljati razmerje med trgom in donosnimi možnostmi gozdov;

- zagotoviti aktivno vlogo države pri vzdrževanju stabilnega trga gozdnih lesnih sortimentov;
- pospeševati prostovoljno povezovanje individualnih ponudnikov gozdnih lesnih sortimentov.

4.12. Lastništvo gozdov in povečevanje deleža javnih gozdov

Pri gospodarjenju z gozdovi je treba upoštevati, da obstaja v gozdovih poleg lastninskega tudi javni (ekološki in socialni) interes. Lastnik, ki gospodari s svojim gozdom, mora upoštevati načela sonaravnega gospodarjenja ter z gozdnogospodarskim in gozdnogojitvenim načrtom predvideno največjo dopustno oziroma ekološko še sprejemljivo višino poseka, opraviti pa mora tudi nujna gojitvena in varstvena dela.

Zaradi javnega interesa za ohranitev in razvoj gozdov in njihovih funkcij je država zainteresirana za povečevanje deleža javnih gozdov predvsem tam, kjer so splošno koristne funkcije posebej poudarjene (varovalni gozdovi in gozdovi s posebnim namenom – gozdni rezervati, gozdovi, ki so razglašeni za naravne znamenitosti, rekreacijski gozdovi v okolici mest, gozdovi v okolici vodnih virov itd.). Država si bo zato prizadevala (morale pa bi si tudi lokalne skupnosti) za postopen odkup teh gozdov, poleg tega pa bo iz prihodkov od gospodarjenja odkupovala tudi druge gozdove, s čimer se bo postopno povečeval delež javnih gozdov. Pri tem pa je tudi pomembno, da ostanejo v zasebni (kmečki) lasti vsi gozdovi, pomembni za ohranitev in razvoj našega podeželja in še posebej hribovskih kmetij.

Usmeritve:

- izdelati je treba program in merila prednostnega odkupa gozdov glede na njihov javni pomen, ogroženost funkcij in glede na višino odškodninskih stroškov ter izdelati projekcijo povečevanja gozdnega fonda v javni lasti;
- država in lokalne skupnosti morajo v skladu s programom prednostnega odkupa gozdov zagotoviti sredstva za postopen odkup varovalnih gozdov in gozdov s posebnim namenom in tudi sredstva za nakup lesno proizvodnih gozdov, s ciljem povečanja površine javnih gozdov, poleg tega pa mora država (Skład kmetijskih zemljišč in gozdov RS) preostanek dohodka (rento) iz gozdov prednostno namenjati za nakup tudi drugih gozdov;
- proučiti je treba pravne možnosti za zaustavitev nadaljnjega drobljenja zasebne gozdne posesti.

4.13. Gozdno zadružništvo in druge oblike povezovanja lastnikov

Zaradi učinkovitejšega in ekonomičnejšega gospodarjenja z gozdovi na razdrobljeni gozdni posesti je smotno spodbujati povezovanje zasebnih lastnikov gozdov v zadruge in druge oblike povezovanja.

Lastniki gozdov se povezujejo v gozdne zadruge ali v druge oblike povezovanja predvsem zato, da bi bili uspešnejši pri:

- opravljanju gozdnogospodarskih del ter pri gradnji in vzdrževanju gozdnih prometnic;
- pridobivanju sredstev iz proračuna na podlagi javnih razpisov;
- prodaji gozdnih lesnih sortimentov;
- zbiranju in odkupu nelesnih gozdnih dobrin;
- proizvodnji gozdnih sadik;
- razvoju dopolnilnih dejavnosti na kmetijah;
- zmanjšanju stroškov nakupa in uporabe gozdarske opreme;
- usposabljanju članov in prenašanju sodobnih strokovnih znanj v prakso;

- zastopanju interesov članov pri sporih z drugimi uporabniki gozdov oziroma nosilci dejavnosti, ki negativno vplivajo na gozd ter pri posegih v gozdove.

4.14. Razvoj kmetij in podeželja

Pri določanju ciljev in ukrepov za gospodarjenje s kmečkimi gozdovi je treba upoštevati, da je gozd del kmetije, zato moramo na kmetijo gledati celostno in pri tem upoštevati ekološki, socialni in gospodarski vidik ter ji priznati njeno vlogo pri vzdrževanju kulturne krajine. Pri načrtovanju gozdnogojitvenih ukrepov v kmetovem gozdu je treba upoštevati razvojne potrebe kmetije. Zlasti v gorskem svetu, kjer je gozdarstvo večinoma najpomembnejša gospodarska dejavnost kmetije, mora javna gozdarska služba sodelovati tudi pri oblikovanju skupnih razvojnih programov (npr. CRPOV), pri oblikovanju in izvajanju skupnih izobraževalnih programov ter pri oblikovanju skupnega programa graditve in vzdrževanja infrastrukturnih objektov. Ohranjenost in privlačnost naše gozdne krajine ter urejenost kmetij in podeželja so pogoj kakovosti življenja na podeželju ter tudi pomemben sestavni del celovite turistične ponudbe.

Usmeritve:

- država naj kmetijam s težkimi razmerami pridelovanja predvsem v hribovitem in gorskem svetu na podlagi celovitega programa razvoja podeželja omogoči opravljanje del v državnih gozdovih, zamenjavo gozdov zaradi zaokroževanja posesti ali nakup bližnjega gozda pod ugodnejšimi pogoji do površine, ki bi jo kmetija lahko obvladala z delom njenih članov. Pri tem je treba ohranjati večje zaokrožene površine državnih gozdov;
- na kmetijah je treba pospeševati razvoj dopolnilnih proizvodnih dejavnosti (npr. kakovostne predelave lesa, tradicionalne lesne obrti, kuhanja oglja, ipd.) ter razvoj storitvenih dejavnosti, povezanih z gozdom ter privlačnostjo gozdnate krajine in podeželja (npr. ekološki turizem, turizem na kmetiji, ipd.);
- ohranjanje kmetij in usmerjanje njihovega razvoja je treba v prihodnosti pretežno sistemsko urejati (davčne olajšave, sofinanciranje del ipd.).

4.15. Javna gozdarska služba

Velika površina gozdov, njihova velika raznolikost v pogledu rastišč, sestojev in funkcij, velika razdrobljenost gozdne posesti ter dosežena stopnja intenzivnosti gospodarjenja z gozdovi narekujejo stabilno organizacijo strokovnega usmerjanja razvoja gozdov. Razlog za stabilno organizacijo gozdarske strokovne službe je tudi v tem, da lahko le v daljšem časovnem obdobju oblikujemo zdrave, stabilne in kakovostne gozdove. Takšna strokovna služba tudi spremlja in s svetovanjem ter ekonomskimi in pravnimi mehanizmi preprečuje negativne vplive na gozd ter skupaj z inšpekcijsko službo zagotavlja ohranitev in pozitiven razvoj gozdov in njihovih funkcij. Javna gozdarska služba skupaj z lastniki gozdov skrbi za vse gozdove, zaradi njene strokovne usposobljenosti in teritorialne organiziranosti pa je smotrno, da opravlja tudi naloge s področja varstva narave.

Usmeritve:

- zagotoviti je treba optimalno kadrovske izpopolnitev javne gozdarske službe (v teritorialnem in funkcionalnem pogledu); v najintenzivnejše gospodarjenih gozdovih bi v povprečju velikost gozdnega revirja ne smela presegati 1600 ha, v povprečju pa bi v Sloveniji revir ne smel biti večji kot 2500 ha; gozdarski strokovnjak do ravni krajevne enote naj bi v povprečju skrbel za površino do 1850 ha;
- naloge javne gozdarske službe je treba v sodelovanju s službami za varstvo narave tudi formalno razširiti na področje operativnega varstva narave, posebej na upravljanje zavarovanih območij;

- zagotoviti je treba stabilno proračunsko financiranje javne gozdarske službe v njenem optimalnem obsegu, vključujoč tudi sredstva za opravljanje dodatnih nalog s področja naravovarstva; pri financiranju je treba upoštevati njen izrazito terenski značaj.

4.16. Inšpekcija v gozdovih in gozdnem prostoru

Zaradi pretežno svetovalne vloge javne gozdarske službe, ki lastnike gozdov oziroma izvajalce del v gozdovih z nasveti strokovno usmerja k ustreznemu ravnanju z gozdovi, je lahko inšpekcijska služba v primerjavi z javno gozdarsko službo, razmeroma maloštevilna, njeno delo pa se mora prilagoditi sonaravnemu in večnamenskem konceptu gospodarjenja z gozdovi in spremenjenemu odnosu do lastnine. Z novim zakonom o gozdovih postajajo lastniki gozdov osrednji subjekti inšpekcijske presoje. Zaradi zagotovitve enotne obravnave nedopustnih primerov ravnanja z gozdom mora biti inšpekcijska služba oblikovana celovito in skupaj z inšpekcijo za okolje in prostor nadzirati ves naravni prostor (skupna gozdarska, lovska in ribiška inšpekcija).

Usmeritve:

- pri gozdarskem nadzoru se mora inšpekcijska presoja osredotočiti predvsem na posledice, ki jih ima neprimerno ravnanje v gozdovih in gozdnem prostoru na ekološke, socialne in proizvodne funkcije gozdov;
- doseči je treba, da bi inšpektor na terenu hkrati opravljal gozdarski, lovski, sladkovodni ribiški in naravovarstveni nadzor v gozdnem prostoru in ga zato ustrezno izobraziti;
- treba je zagotoviti izpopolnitev delovnih mest inšpekcijske službe in njeno ustrezno teritorialno organiziranost, da bo lahko uspešno nadzirala vse dejavnosti v gozdnem prostoru.

4.17. Izobraževanje in gozdarski strokovni kadri

Pomen gozdov, zahtevnost celovitega usmerjanja njihovega razvoja in dolgoročnost posledic napačnega ravnanja z njimi zahtevajo široko izobraženega gozdarskega strokovnjaka, primerno izobraženega lastnika gozda in dobro usposobljenega gozdnega delavca. Zato je treba dograditi in razširiti celoten sistem gozdarskega izobraževanja, od programov usposabljanja gozdnih delavcev, izobraževanja lastnikov gozdov, do izpopolnjevanja študijskih programov za gozdarske strokovnjake.

Sonaravni in večnamenski način ravnanja z gozdom zahteva univerzalnega in stalnega strokovnjaka, specialisti pa so mu pri tem v pomoč. Strokovnjak javne gozdarske službe mora biti usposobljen za usmerjanje razvoja celotne gozdnate krajine, za gospodarjenje z ekosistemi nad zgornjo gozdno mejo, za gospodarjenje z divjadjo in drugimi prosto živečimi živalmi, za varstvo naravne dediščine in za upravljanje zavarovanih območij, za revitalizacijo degradiranega sveta, za razvijanje okolju prijaznega turizma in rekreacije na prostem ter za naloge na področju urbanega gozdarstva.

Usmeritve:

- treba je pripraviti izobraževalne programe za lastnike gozdov skladno z njihovimi potrebami. Pri tem je treba upoštevati njihovo že obstoječe znanje, pripravljenost in opremljenost za delo v gozdu in druge dejavnike, ki vplivajo na oblikovanje vsebine izobraževalnih programov; za izvedbo izobraževalnih programov je treba zagotoviti ustrezna finančna sredstva iz proračuna (sofinanciranje);
- treba je oblikovati ustrežni učni program za poklic gozdnega delavca in za poklic kmet-gozdar ter gozdnim delavcem omogočiti pridobitev posebnih znanj na ožjih delovnih področjih;

- treba bi bilo oblikovati ustrežni učni program za štiriletno srednjo šolo s posebnim poudarkom za nadaljnji študij na področju gospodarjenja z obnovljivimi naravnimi viri;
- v poklicnih in srednjih kmetijskih šolah naj se v programe uvede tudi temeljne vsebine s področja gozdarstva;
- posebno pozornost bo treba nameniti oblikovanju izobraževalnih programov za revirne gozdarje (višja šola oz. visoka strokovna šola);
- kakovostno uvajanje diplomiranih gozdarskih strokovnih kadrov vseh stopenj v gozdarsko prakso je treba zagotavljati z načrtnim in mentorsko vodenim pripravništvom;
- znanje gozdarskih strokovnjakov je treba obogatiti z znanji, ki so potrebna za razvoj poučne, turistične, rekreacijske in drugih vlog gozdov ter za uspešno komuniciranje z lastniki gozdov;
- pospeševati je treba izobraževanje in ozaveščanje javnosti tudi za razvoj trajnostnega turizma v gozdnem prostoru in na podeželju;
- organizirati se morajo neformalne oblike izobraževanja na temo gozda, gozdarstva in sorodnih dejavnosti (seminarji, delavnice, študijski dnevi), poleg tega pa mora Zavod za gozdove Slovenije pripraviti program internega izobraževanja;
- podiplomski študij (specialistični, magistrski, doktorski in postdoktorski) bi bilo treba organizirati tudi kot interdisciplinarni študij s področja ohranjanja in sonaravnega gospodarjenja z obnovljivimi naravnimi viri;
- pripraviti je treba celovit pregledni program izobraževanja v gozdarstvu na vseh ravneh;
- gozdarskemu oddelku Biotehniške fakultete in Srednji gozdarski in lesarski šoli Postojna je treba pod ugodnimi pogoji omogočiti opravljanje praktičnega pouka v gozdnem revirju, ki je v lasti Republike Slovenije.

4.18. Raziskovalna dejavnost

Raziskovanje gozdov in gospodarjenja z njimi mora temeljiti na enotnem večdisciplinarnem raziskovalnem programu ne glede na vire financiranja, izvajati pa ga morajo za to usposobljene raziskovalne organizacije v povezavi s strokovnjaki v javni gozdarski službi in v gozdarskih izvajalskih podjetjih.

Raziskovalna dejavnost mora biti po eni strani aplikativna, po drugi pa prispevati v svetovno zakladnico znanja (temeljne raziskave). Usmeritev raziskav je določena s ciljnimi raziskovalnim programom GOZD, ki zajema zlasti tale področja:

- gozdnogojitvene raziskave slovenskih gozdov: proizvodna sposobnost gozdnih rastišč, rastni potencial sestojev in reakcijska sposobnost drevja oziroma gozda na gozdnogojitvene ukrepe, sonaravno gospodarjenje z gozdovi, kakovost drevja in lesa v sonaravno grajenem gozdu;
- narava gozda: gozdni rezervati, dendrokronološke in dendroekološke raziskave v Sloveniji, biotska pestrost gozdnih ekosistemov, prosto živeče živali v gozdnem ekosistemu in krajini, bolezni in moteči dejavniki v konceptu integralnega varstva gozdnih ekosistemov, vplivi onesnaženega zraka in drugih stresnih dejavnikov na gozdno drevje in gozdne ekosisteme, populacijsko-genetske in ekofiziološke raziskave gospodarsko pomembnih drevesnih vrst ter rasti in razvoja gozdnega semena in sadik;
- gozd kot predmet varovanja in gospodarjenja: celostni informacijski sistem in integralni monitoring gozdnih ekosistemov, spopolnjevanje metod in tehnike gozdarskega načrtovanja, trajnostno gospodarjenje z gozdovi v zasebni lasti, proučevanje vloge in pomena energijskih tokov na gorski kmetiji in v gozdnati krajini, energetski potencial slovenskih gozdov, mnogo namenska raba in okolju prilagojeno dograjevanje omrežja gozdnih prometnic, obremenitev gozdnih delavcev zaradi delovnega okolja, podlage za oblikovanje nacionalne gozdarske politike, usklajevanje pridobivanja lesa z drugimi gozdnimi funkcijami, spremljanje in razvoj okolju prijaznih tehnologij pridobivanja lesa;
- gozd kot del našega življenjskega okolja: krajinsko-ekološka tipizacija gozdnate krajine in vloga gozda v (re)vitalizaciji kulturne krajine, narava in zakonitosti funkcij gozda,

snovanje modelov za proučevanje vplivov na okolje, starejša zgodovina gozdov in gozdarstva.

4.19. Mednarodno sodelovanje

Slovensko gozdarstvo se mora kot celota še bolj odpirati v svet ter sodelovati pri skupnem iskanju rešitev gozdarskih problemov in problemov ohranjanja naravnega okolja. Pri tem je bistveno usklajeno sodelovanje državnih organov, Gozdarskega oddelka Biotehniške fakultete, Gozdarskega inštituta Slovenije in Zavoda za gozdove Slovenije.

V okviru mednarodnega sodelovanja bo treba izpolnjevati naloge zlasti na tehle področjih:

- sodelovanje pri dograjevanju in izpolnjevanju določil mednarodnih konvencij in resolucij (Alpska konvencija, Strasbourške in Helsinške resolucije o varstvu gozdov v Evropi, Konvencija o biološki pestrosti, Bernska konvencija ipd.);
- sodelovanje z mednarodnimi vladnimi in nevladnimi organizacijami, katerih članica je tudi Slovenija (npr. UN-ECE/FAO, EFI, IUFRO, PROSILVA ipd.);
- sodelovanje pri projektih Sveta Evrope (npr. projekt Evropsko leto varstva narave 1995) in Evropske zveze (npr. PHARE projekti MERA, CORINE in FIRS, projekt COST ter projekti spremljave poškodovanosti gozdov na evropski mreži);
- dvostranska sodelovanja s sorodnimi ustanovami posameznih držav, ki vključujejo tudi izmenjavo podiplomcev in načrtno pošiljanje naših podiplomcev v tujino na formalno in neformalno izobraževanje, počitniške izmenjave študentov gozdarstva in izmenjavo pedagoških in raziskovalnih delavcev ter strokovne in znanstvene literature oziroma povezavo z mednarodnimi informacijskimi sistemi;
- organiziranje mednarodnih strokovnih prireditev.

4.20. Financiranje gozdarstva

Lastniki gozdov so materialno odgovorni za izvedbo vseh potrebnih del v svojih gozdovih. V gozdovih, ki so v lasti Republike Slovenije, zagotavlja izvedbo vseh del država preko Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije. Država iz proračuna zagotavlja sredstva za delo javne gozdarske službe, poleg tega pa zaradi skrbi za splošno koristne vloge gozdov zagotavlja tudi povračila za zmanjšanje donosov iz varovalnih gozdov in gozdov s posebnim namenom ter prispeva lastnikom gozdov k stroškom gospodarjenja z gozdom.

Država tako financira zlasti dela za preprečitev ali zmanjšanje negativnih motenj v delovanju gozda in dela v varovalnih gozdovih in v hudourniških območjih, sofinancira pa gozdnogojitvena in varstvena dela ter dela za vzdrževanje življenjskega okolja prosto živečih živali, semenarstvo in investicije v gozdne drevesnice, sanacijo gozdov, ko povzročitelj poškodovanosti gozda ni znan, obnovo gozdov na pogoriščih in obnovo gozdov, poškodovanih po naravnih ujmah, redčenje drogovnjakov in premeno v zasebnih gozdovih ter gradnjo in vzdrževanje gozdnih cest. Država financira in sofinancira dela v gozdovih na podlagi gozdnogojitvenih načrtov ali drugih izvedbenih projektov oziroma načrtov v sklopu programa vlaganj v gozdove, ki ga za tekoče leto pripravi Zavod za gozdove Slovenije. Pri sofinanciranju gozdarskih dejavnosti morajo biti upoštevana tale merila oziroma deleži kritja stroškov:

vrsta del:

- obnova gozdov: umetna – sadike plačane v celoti, naravna – 30% stroškov;
- nega gozdov: 20–40% oziroma po pogojih javnega razpisa za nego drogovnjakov;

- varstvo gozdov: pred požari – do 70%, pred divjadjo – material in 30% drugih stroškov, pred boleznimi in fitofagimi žuželkami – 30% oziroma material in 20%;
- nega habitatov prosto živečih živali: 30–70%;
- premena degradiranih gozdov: po pogojih javnega razpisa;
- obnova gozdov na pogoriščih ter sanacija oziroma obnova poškodovanih gozdov: sadike in 20% stroškov;
- vzdrževanje gozdnih cest: 35% od vrednosti vzdrževalnih del;
- investicije (gozdne ceste, drevesnice): po pogojih javnega razpisa;

funkcije gozdov: če ekološke ali socialne funkcije bistveno vplivajo na način gospodarjenja z gozdom, se sofinanciranje poveča za 10%, če pa določajo način gospodarjenja pa za 20%;

velikost zasebne gozdne posesti: do sofinanciranja za gozdnogojitvena in varstvena dela so upravičeni samo lastniki, ki imajo manj kot 100 ha lesno proizvodnih gozdov;

socialno-ekonomski položaj lastnikov gozdov: prednost pri pridobivanju sredstev na javnih razpisih imajo lastniki gozdov, ki sta jim kmetijstvo in gozdarstvo glavni dejavnosti preživljanja (kmetje) in lastniki, ki se za izvedbo projekta združijo v večje skupine;

težavnost naravnih razmer za kmetijsko in gozdno proizvodnjo: v težavnih naravnih razmerah se lahko sofinanciranje poveča največ za 30%.

Iz opisanih meril in načrtovanih del v gozdnogospodarskih načrtih za obdobje 1991–2000 sledi, da bo za optimalno uresničevanje nalog programa razvoja gozdov potrebno letno zagotoviti 4380 mio. SIT, kar bi po predvidenem proračunu za leto 1995 predstavljalo 0,87% proračunskih sredstev oziroma 0,204% bruto domačega proizvoda. Ta delež znaša približno petino vrednosti letno posekanega lesa. Pregled deležev za posamezne sklope del kaže preglednica 11.

Preglednica 11: Potrebni letni obseg finančnih sredstev za optimalno uresničevanje nalog programa razvoja gozdov

NAMEN UPORABE SREDSTEV	Optimalni program (leto 2000) (v mio SIT)	DELEŽ – % proračuna 1995
Financiranje javne gozdarske službe	2.520	0,501
Sofinanciranje Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov RS za nakup varovalnih gozdov in gozdov s posebnim namenom	280	0,056
Sofinanciranje semenarske in drevesničarske dejavnosti	5	0,001
Financiranje odškodnin za zmanjšanje donosov in gozdov s posebnim namenom	35	0,007
Financiranje načrtovanih del v varovalnih gozdovih in hudourniških območjih v zasebnih gozdovih	30	0,006
Financiranje preventivnega varstva gozdov	114	0,023
Sofinanciranje obnove zasebnih gozdov	196	0,039
Sofinanciranje premene zasebnih gozdov	56	0,011
Sofinanciranje obnove gozdov na pogoriščih ter sanacije oziroma obnove poškodovanih gozdov	30	0,006
Sofinanciranje nege zasebnih gozdov	345	0,068
Sofinanciranje nege habitatov prosto živečih živali v zasebnih gozdovih	16	0,003
Sofinanciranje ukrepov za varstvo gozdov pred požari na Krasu	17	0,003
Sofinanciranje varstva zasebnih gozdov in izplačilo odškodnin za škodo, ki jo povzročajo zavarovane živalske vrste	42	0,008
Sofinanciranje gradnje in vzdrževanja gozdnih cest	585	0,116
Sofinanciranje razvojno-raziskovalnega dela	109	0,022
SKUPAJ	4.380	0,870

Opomba: Finančni obseg je podan v cenah za leto 1995, hkrati pa izražen v deležu od proračuna RS predvidenega v letu 1995 v proračunskem memorandumu (503.467 mio SIT).

Predvideni optimalni letni obseg finančnih sredstev naj bi bil uresničen najpozneje v letu 2000. Dinamiko zagotavljanja finančnih sredstev za obdobje do leta 1997 se določi v operativnem programu izvedbe nalog.

4.21. Davčna politika

V zvezi z davčno politiko v gozdarstvu je treba upoštevati, da z njo neposredno vplivamo tudi na položaj oziroma življenje podeželja. Zlasti je to pomembno v hribovitih predelih, kjer je dohodek iz gozda večji od dohodkov iz kmetijskih dejavnosti. Ker imajo gozdovi poleg gospodarske tudi ekološko in socialno vlogo, davčna politika ne sme pojmovati gozda kot zgolj ekonomski objekt.

Usmeritve:

- davčnem sistemu je za lastnike gozdov treba ohraniti dosedanje davčne olajšave in oprostitve (oprostitvev davka od katastrskega dohodka iz varovalnih gozdov, olajšave pri davku, kadar je donos manjši zaradi naravnih nesreč, rastlinskih bolezni in škodljivcev ali zaradi drugih izrednih dogodkov in olajšave lastnikom gozdov za opravljanje gozdarske dejavnosti);
- pri snovanju davčne politike si je treba prizadevati za primerno razmerje med davkom na katastrski dohodek in obdavčenjem prometa z gozdnimi proizvodi; katastrski dohodek

naj bo čim bolj prilagojen rastiščnemu potencialu gozdov in dejanskemu stanju sestojev, davek in druge obveznosti od katastrskega dohodka pa tolikšne, da lastnika spodbujajo k skrbnemu gospodarjenju z gozdom, hkrati pa ga ne silijo k premočnim posegom v gozd; zato se mora zagotoviti, da se dokonča nova metodologija in na njeni podlagi izvede nova katastrska klasifikacija gozdov in na novo izračuna katastrski dohodek gozdnih zemljišč; ob tem pa naj se težišče obdavčenja prenese na promet z gozdnimi proizvodi;

- treba je proučiti priznavanje davčnih olajšav kmetijam s težkimi razmerami pridelovanja ter kmetijam, ki ležijo znotraj naravnih zavarovanih območij;
- treba je proučiti priznavanje davčnih olajšav lastnikom gozdov, v katerih ekološke ali socialne funkcije določajo način gospodarjenja z njimi.

Št. 323-01/91-2/16

Ljubljana, dne 15. februarja 1996.

Predsednik
Državnega zbora
Republike Slovenije
Jožef Školč l. r.